

VISSZAEMLEKEZÉSEK

DÉKÁN SÁNDOR

SZOVJET PARTIZÁNOK SORAIBAN

A partizánok visszaemlékezéseinek hallatán gyakran felvetődik a kérdés: hogyan is kerülhettek magyarok a szovjet partizánok közé? A leggyakoribb eset az volt, amikor a partizánok vették fel a kapcsolatot a megszálló magyar csapatok olyan katonáival, akik hajlandóak voltak az együttműködésre. Először csak segítségüket vették igénybe, de ha a katonák számára már túl veszélyessé vált a feladat, átvitték őket soraikba. Voltak olyan katonák és munkaszolgálatosok, akik, ha lehetőségük nyílt rá, önként mentek át a partizánokhoz és voltak olyanok is, akik fogságba estek és akkor kérték, hogy harcolhassanak a fasiszták ellen. Előfordult az is, hogy a parancsnok vezetésével egész alakulat ment át a partizánok táborába.

Nem kevés azoknak a száma, akik, hadifogolytáborba kerülve, a szovjet hátszországban kérték, tegyék lehetővé számukra, hogy fegyveresen harcolhassanak a fasiszták ellen. Ezek közé tartoztam én is.

A háború előtt és a háború első éveiben, műszerészként, az Egyesült Izzóban dolgoztam. 1942 tavaszán — a gyár katonai parancsnokának feljelentésére — kommunista, háborúellenes agitáció miatt, a Margit körüti fegyházban vád alá helyeztek. A katonai ügyész az első tárgyaláson súlyos, több évig tartó büntetés kiszabását kérte.

Az újabb tárgyalást meg sem várva, 1942 áprilisában kivittek Ukrajnába. Vorozsba városában (Szumi terület) vagoníroztak ki, a tábori csendőrök elszedték minden értékünket és fegyveres őrizet alatt rabmunkára vittek a frontra.

Még ez év augusztusában sikerült a „halálszázadból” Szabó Pállal, az akkori BSZKRT Szakszervezet kommunista alelnökével együtt megszökni.

Átkerülve a Don túlsó oldalára, az ott beásott szovjet csapatokhoz jutottunk. A kihallgatáson közöltük, hogy kommunisták vagyunk, büntető századdal hoztak ki bennünket és kértük, tegyék lehetővé, hogy harcolhassunk a fasiszta elenség ellen.

A kihallgatást vezető századparancsnok nevetve fordult az ott lévő többi tiszthez; — „Íme, újra két kommunista.” A tisztek jót nevettek. Később a százados — látva, mennyire rosszul esett, hogy kinevettek — elmondta: a másik oldalról átkerülők általában kijelentik, hogy ők kommunisták. A fronton természetesen nincs lehetőség megvizsgálni, milyen ember esett fogságba. Elkerülünk a hátszországba, és ott, munkánkkal, magatartásunkkal bebizonyíthatjuk, milyen emberek vagyunk valójában. Lehetséges, hogy még fegyverrel is harcolhatnak a fasiszták ellen — mondotta a százados.

Másfél évvel később — 1944. januárjában —, amikor vállamon géppisztollyal, övemem pisztollyal, kézigránátokkal, dobtárakkal a partizánok között meneteltem, visszagondoltam a százados szavaira és úgy véltem, érdemes komolyan venni a szovjet tisztek szavait. A szovjet partizánmozgalomnak a legfelsőbb főhadiszállás mellett működő Központi Törzse 1943-ban hozzájárult, hogy a pár-

tunk moszkvai vezetősége néhány magyart partizánfeladatokra küldhessen. A politikai iskola, majd a partizánképző-tanfolyam elvégzése után, november végén, elindultunk, hogy az arcvonalon „átcsúszva”, a fasiszták által megszállt területre jussunk. Ebben az időben már Olevszk város (Ovncstól nyugatra) közelében húzódtott az arcvonal. Itt találkoztunk az Alekszej Fjodorovics Fjodorov tábornok által vezetett partizán-magasabbegység 7. zászlóaljával.

Ez a partizánalakulat sebesülteket, öregeket, asszonyokat és gyerekeket hozott Fjodorov partizántáborából az „erdei folyosón” keresztül a „Nagy Földre”. Visszafelé fegyvereket, robbanóanyagot, lőszert és gyógyszerutánpótlást vitt a harcoló partizánokhoz.

Liszenko zászlóaljparancsnok bennünket is beosztott a menetoszlopba. Magyar csoportunk ekkor még csak 5 főből állt. Rajtam kívül ide tartozott Solt Lajos, Práth Károly, Kosztelicz József és Örley Zoltán.

Több napon át tartó menet után február első napjaiban érkezünk magasabbegységünk bázisára, vagy ahogy a fjodorovisták nevezték: „Erdővár”-ra. Menetelésünk során néha olyan közel kerültünk a németekhez, hogy az éjszaka csendjében hallottuk harmonikájukat és éneklésüket. Menetoszlopunk előtt és után, de két oldalt is, lovas partizánok biztosítottak, felkészülve a bármely pillanatban bekövetkező harcra.

Erdővár, a Fjodorov-partizánok nagy bázisa, a Szovjetunió nyugati határán, a Sztohod és a Sztrij folyó között elterülő erdős, mocsaras területen települt. Valóságos bunkervárost találtunk itt. A főparancsnokság és a párt területi bizottsága jól álcázott, félig földbe sülyesztett, gerendákból ácsolt házán kívül bunker-kórház, fürdő, fodrászműhely, propagandaosztály (szerkesztőséggel, nyomdával és filmlaboratóriummal) volt itt található. Bunkerban volt elhelyezve a fegyverjavító-műhely, sőt még a húsfeldolgozó üzem is. A központi tiszttól távolabb telepítették a csapatok szálláshelyeül szolgáló bunkerokat. Mindez 150—200 km-re nyugatra volt az arcvonaltól.

Ebben az időben a magasabbegység parancsnokságának alárendeltségébe már több ezer partizánharcos tartozott. Tizenhárom zászlóalja több mint száz négyzetkilométer területet — a volinszki térség nagy részét — tartott ellenőrzés alatt, de harcolt még a Bug folyón túli területen is.

Fjodorov elvtárs a háború előtt a csernyigovi terület pártszervezeteinek első titkára volt. A Vörös Hadsereg átmeneti visszavonulása idején, a párt legjobb aktivistáival együtt, visszamaradt az ellenség által megszállt területen. Szervezte a partizán-csoportot, annak harcait, és mint a terület illegális pártszervezeteinek vezetője, az illegális pártmunkát. 1941-től 1943-ig csoportja, a térség leg-erősebb partizánegységeként, egyesítette a kisebb, elszórtan harcoló partizán-osztagokat.

A Vörös Hadsereg előrenyomulásával egyidejűleg partizánalakulatával mind nyugatabbra nyomult, előbb kletnyai, majd 1943-tól a volinszki területen tevékenykedett.

A magyarok kis csoportja az első időben a 3. zászlóalj egyik szakaszának bunkerjában kapott szállást. Lelkesítően romantikus napok voltak ezek számunkra. Érkezésünk estéjén szovjet bajtársaink „koncertet” adtak tiszteletünkre. Szólt a harmonika és a dallamosan szép ukrán és bjelorusz népdalokat több szólamban is énekeltek. A kedves fogadtatást magyar népdalokkal és néhány pattogó csárdással viszonztuk.

Ez a gyöngyélet a bázison nem sokáig tartott. A bunkerfaliújság, a Komszomolgyűlés, a beszélgetések hangulatából megéreztek, hogy rövidesen „feladatra” megyünk. Mi is bekapcsolódtunk a többiek készülődésébe, rendbehoztuk fegyverzetünket, ruházatunkat, gondosan elcsomagoltunk az élelmiszertartálékot és csakhamar elindultunk első partizánfeladatunkra, a koveli portyára.

Kovel ekkor az ellenség megerősített csomópontja volt. A Vörös Hadsereg ezekben a napokban szabadította fel Luckot, Rovnót. A Kovel—Breszt és Kovel—Chelm vasútvonalak a németek fő utánpótlási lehetőségei voltak. Maga-

sabbegységünk eddig főképpen vasútromboló és távoli felderítő tevékenységet végzett; most azt a feladatot kapta, hogy más partizánegységekkel együttműködve könnyítse meg Kovel elfoglalását.

Nekünk, magyaroknak, ez az akció volt a partizánéletünk tűzkeresztsége. Ez alkalommal tanultuk meg a régi partizánoktól többek között, hogy hogyan lehet 20—25 fokos hidegben minden sátor nélkül napokig az erdőben táborozni. Hogyan lehet a jeges, mocsaras vízen baj nélkül átgázolni.

Egyik nap — az éjjeli menetelés után pihenőben voltunk — dél felé megjelent körünkben Makar Makarovics, szakaszunk politikai biztosa és közölte, hogy 14 órakor a zászlóalj gyülekezik a mellettünk lévő tisztáson. Február 23-a van, ünnepi gyűlés lesz.

Régebben a munkásmozgalomban számos gyűlésen vettem részt, de ez a gyűlés különösen emlékezetes maradt számomra. A résztvevők teljes fegyverzettel, ki gyalogosan, ki lovon, hallagatták Lozbin elvtárs zászlóaljkomisszár lelkesítő szavait. Beszélt a hős forradalmár elődökről, beszélt Leninről, a Vörös Gárdák, majd a dicső Vörös Hadsereg megszületéséről. Beszélt a hadsereg jelenlegi történelmi küldetéséről és arról, hogy mi partizánok hogyan tudjuk legjobban segíteni fegyvertestvéreinket.

A gyűlés után mindjárt elindultunk Kovel irányába. Újabb táborhelyünkön már hírt kaptunk arról, hogy 5., 7., és 9. zászlóaljunk Szergej Malikov, Viktor Karaszjov és Szergej Prokopjuk partizánegységeivel együttműködve, részt vett Nyezuhozjeze városának felszabadításában. Megsemmisítették az ellenség koveli előőrseit, több mint 1100 katonát, jelentős mennyiségű hadfelszerelését. A banderisták 118 emberüket veszítették el.

Zászlóaljunk, a 3. zászlóalj, ez időben tartalékban volt. Ez a partizánoknál nem pihenőt jelentett, hanem segítenünk kellett az akciókban részt vevő egységeket. Mindenekelőtt feladatunk volt a környéken szétszórtan garázdálkodó nacionalista bandák: a banderisták és bulybovisták távtartása, a partizán sebességgel eljuttatása a bázis kórházba és egyéb segítségadás.

A koveli területen kibontakozott partizánharcok jelentős segítséget nyújtottak az 1. Belorusz Front csapatainak, és hozzájárultak Kovel városának, a németek e fontos stratégiai pontjának gyors felszabadításához.

Az első portyánkról visszatérve néhány napig pihenőben voltunk a bázison. Ez idő alatt jelentős események történtek. Zászlóaljparancsnokunk, Borisz Haljullin, a mindig kemény tekintetű és szigorú beszédű tatár őrnagy közölte velünk, hogy a szomszédos század körletébe magyarok érkeztek. Hozzuk őket át a mi körletünkbe, és legyünk együtt. Átmentünk a másik századhoz és örömmel öleltem át régi ismerőseimet, akikkel együtt voltam politikai iskolán. Ez alkalommal hét újabb elvtársunk érkezett, a „Nagy Földről”: Hidvégi Ferenc, Uszta Gyula, Fábián József, Szepesi Imre, Róth Miklós, Csizmadia Gyula és Fischer István. Őket ugyanolyan szívélyesen fogadták szovjet harcostársaim, mint bennünket. Az esti „koncerten” Uszta Gyula baritonjával, Práth Karcsi szép tenorjával énekelték a magyar dalokat.

Két nap sem telt el, politikai biztosunk közölte, hogy 8. zászlóaljunktól újabb magyart hozhatunk közénk. Rögtön lóra ültünk Kosztelicz Jóskával és néhány kilométer lovaglás után jelentkeztem Nyikifor Halimon zászlóaljparancsnoknál, aki átadta nekünk a nála tartózkodó, magyar katonaruhát viselő Tiszai Zoltánt. A parancsnok elmondta nekünk, hogy Tiszai átvált a partizánokhoz, és kiemelkedően harcolt a fasiszta csapatok ellen.

Új portyánkra, a Kovelt Volinszkkal összekötő vasútvonalhoz, most már 13 fős magyar csoport vonult el.

Közeledve a vasútvonalhoz, parancsot kaptunk a szekerek hátrahagyására. A lovakat kifogtuk és a harchoz szükséges legfontosabb terheket a lovakra málháztuk. Így vonultunk nagy csendben tovább.

Csoportunk a biztosító alegységben kapott beosztást. A robbantóosztag tagjai már jóval előttünk haladtak. Közvetlenül a vasútvonal előtt, az erdőben, tü-

zelőállást foglaltunk el. Parancs szerint, ha robbantóinkat felfedezik a németek, tüzzel kell távol tartani őket aknatelepítőinktől. Nem vártunk sokáig, a vasút mentén rohanó német katonák tűntek fel. Biztosító alegységünk kellő fogadtásban részesítette őket, robbantóink pedig sértetlenül tértek vissza munkájukból. Rövid idő múlva fülsiketítő robajjal omlott össze a fasiszták által addig féltve őrzött vasúti híd.

Erről a portyánkról már nem tértünk vissza a bázisra, hanem több, a partizánok védelme alatt álló községen áthaladva, újabb harci portyákon vettünk részt. E mozgó portyák nyugtalanították az ellenséget, jöttünkre egyes kisebb létszámú fasiszta helyőrségek sebtében elmenekültek a falvakból. Esetenként bulybovista bandákkal is meg kellett ütköznünk.

Április végén olyan nap következett, ami elsősorban az évek óta megszállt területeken harcoló partizánok számára maradt felejthetetlen élmény.

Ezidőben a Kovel—Luck vasútvonallal párhuzamos műúton meneteltünk. Hajnaltájt mint a szélvihar, úgy morajlott végig hosszú menetoszlopunkon: „Elérkezett hozzánk a »Nagy Föld!« Szemben velük a Vörös Hadsereg csapatai jönnek!”

Leírhatatlan öröm és lelkesedés fogott el valamennyiünket. A Vörös Hadsereg elérte Szovjetunió legnyugatibb határterületét, e szakaszon már kiúzta a betolakodókat az országból. Arról folyt közöttünk a beszéd, hogy most már Lengyelország, Románia, Magyarország, Csehszlovákia felszabadítása következik, végül pedig a fasiszta fenevad elpusztítása saját barlangjában.

Május első napjaiban Rvanov százados elvtárs, a magasabbegység törzsfőnöke hívatott. Fjodorov parancsnok V. Druzsinyin politikai biztossal a kijevi főparancsnoksághoz ment jelentéstételre. Rvanov elvtárs is elbúcsúzott tőlünk; meghagyva kocsinkat, lovainkat, Rovnóba irányított, ahol más partizánegységekben harcolt magyar bajtársainkkal fogunk találkozni.

A búcsúzásnál megemlékeztünk Fjodorov elvtárs érkezésünkkel mondott szavairól. Arról is szó esett, hogy mennyire sikerült elsajátítanunk a partizánok sajátos harci módszereit, a partizánharc taktikáját, és mennyire tudtunk megfelelni a partizánélet különböző követelményeinek. Ezekre az ismeretekre — mondotta Rvanov elvtárs — a továbbiakban nagy szükségünk lehet.

Fjodorov és Rvanov elvtárs szavai csakhamar valóra váltak. Csoportunk tagjai többségükben harci feladatra indultak, most már Magyarországra, vagy az országhoz közel eső területekre. Uszta Gyula Kárpátalján, Fábri József szlovák területen, Örley Zoltán Északkelet-Magyarország területén szervezett és vezetett partizánalakulatot. Jómagam a Sztanyiszlavhoz közeli Opriszovce környékén, a Guba László vezette magyar osztag komisszárjaként folytattam tevékenységemet.

A Fjodorov partizán-magasabbegységében harcolt 13 fős magyar csoportunkból a későbbiek során négy bajtársunk áldozta fiatal életét a felszabadító harcban. Kosztelicz József a jugoszláv partizánok között, Róth Miklós a szlovák hegyekben, Fischer István Észak-Erdélyben, Csizmadia Gyula a Mátrában vesztette életét. Hősi emléküket a magyar nép tisztelettel őrzi.

Nagy iskola volt mindnyájunk számára a szovjet partizánok soraiban eltöltött idő. A harcok nehéz napjaiban csakúgy, mint a pihenő vidám óráiban, megismerhettük a szovjet emberek igazi erényeit. Megismertük mély hazaszeretűket, a kommunisták igaz ügyébe vetett rendíthetetlen hitüket, melyért minden áldozatra képesek voltak.